

5. Hei in plantengemeenschappen

Tekst Henk van der Scheer

In de nazomer zijn bloeiende heidevelden een geliefde plek voor imkers om hun honingbijkasten neer te zetten. In Nederland komen verschillende soorten hei voor.

De bekendste zijn struikhei (*Calluna vulgaris*), gewone dophei (*Erica tetralix*) en kraaihei (*Empetrum nigrum*). Veel minder bekend zijn bezemdophei (*Erica scoparia*), wimperhei (*Erica ciliaris*) en rode dophei (*Erica cinerea*). Een onderscheid tussen al deze soorten kan gemaakt worden naar hun groeiplaats: droge hei op pleistoceenzand en natte hei in natte duinvalleien langs de kust, op de Waddeneilanden en op natte plaatsen zoals in de veenmoerassen in het laagveen in de provincies Noord- en Zuid-Holland, maar ook in nattere gebieden in levend hoogveen op pleistoceenzand. Een aparte plaats nemen enkele heidesoorten op Terschelling in.

Imkers naar de hei

Als imkers met hun bijenvolken naar de hei reizen is dat gewoonlijk de paarsbloeiende struikhei op de drogere pleistocene zandstreken; naar de droge hei dus. Die is te vinden in Drenthe, op de Veluwe en in de provincies Noord-Brabant en Limburg. Daar groeit struikhei in Associatie met stekelbrem (*Genista anglica*). In die gebieden overheerst struikhei, maar ook kraaihei en gewone dophei zijn regelmatig aanwezig. Diverse soorten mos en grassen, waaronder het pijpenstrootje (*Molinia caerulea*) en de bochtige smele (*Deschampsia flexuosa*), vormen begeleidende soorten in de Associatie van struikhei en stekelbrem. Die Associatie moet wel beheerd worden door bijvoorbeeld afplaggen, branden of maaien en afvoeren van het maaisel of door beweiding met schapen. Zo niet dan ontstaat op den duur een soortenarm berken-eikenbos. Op leemhoudende grond kan zich na verloop van tijd een beuken-eikenbos ontwikkelen. Op stuwwallen en in tot rust gekomen stuifzanden op met name de Veluwe, de Sallandse Heuvelrug en in Drenthe komt ook de vrij zeldzame Associatie van struikhei en rode bosbes (*Vaccinium vitis-idaea*) voor. In deze Associatie komen ook gewone dophei en lokaal kraaihei voor, evenals forse bladmossen, pijpenstrootje en bochtige smele.

Dophei

In de nattere gebieden van de pleistocene zandstreken komt de roze bloeiende gewone dophei voor. Die gronden zijn zuur, 's winters doornat en ze drogen 's zomers niet of slechts oppervlakkig uit. Ook op rustend hoogveen komen

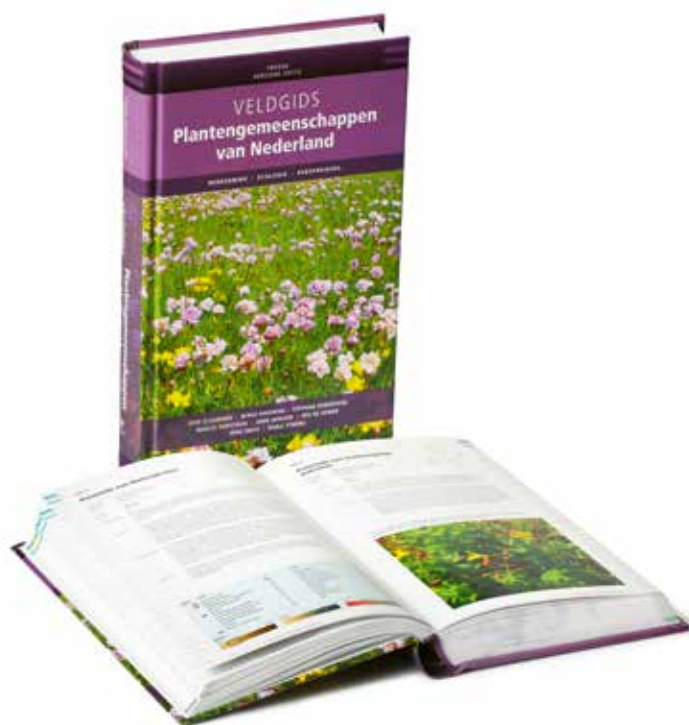

Foto Richard de Bruijn

dit soort gebieden voor. Uitgestrekte dopheivelden zijn te vinden in de provincies Drenthe, Overijssel, Gelderland en Noord-Brabant. In deze Associatie van de nattere gebieden komen naast gewone dophei ook struikhei en het pijpenstrootje voor, evenals veenmossen, levermossen en de insectenvangende ronde zonnedaauw (*Drosera rotundifolia*). In de centrale delen van de levende hoogveengebieden, in hoogveenvennen en in veenmoerassen komt de Associatie van gewone dophei en veenmossoorten voor, een gemeenschap van levend hoogveen. Begeleidende soorten in deze

Struikhei met jeneverbes, een berk en op de achtergrond grove den op het pleistocene zand van de Lemelerberg. Foto Henk van der Scheer

Associatie zijn onder andere veenpluis (*Eriophorum angustifolium*) ronde zonnedauw en kraaiheide. Deze Associatie is in Nederland vooral te vinden in de provincie Drenthe. Ook in de laagveengebieden in de provincies Noord- en Zuid-Holland komt een Associatie van gewone dophei en veenmossoorten voor onder de naam moerasheide. Gewoonlijk is er sprake van groei op een dikke kragge boven een dikke laag 'organische modder'. Een kragge, ook wel drijftril genoemd, is een in zoet- tot brakwater drijvende organische massa die bestaat uit wortels en wortelstokken. In verlandingsgebieden zit de kragge vaak vast aan de vaste grond. Geleidelijk wordt dan de kragge steviger en dikker (tot wel één meter). Op die kragge ontwikkelt zich trilveen en vervolgens hooiland, rietland of moerasbos. Trilveen ontstaat uit een ander verlandingsproces dan de meer gebruikelijke laagveenverlanding, die onder meer tot rietland leidt. Noodzakelijke voorwaarden zijn het veel voorkomen van drijftrillen met bijvoorbeeld krabbenscheer (*Stratiotes aloides*) en waterscheerling (*Cicuta virosa*). Trilveen kan niet overal ontstaan; voor het ontstaan van een drijftril is namelijk de aanvoer van voedselarm en mineraalrijk water nodig. Verzuuring van het milieu werkt het ontstaan van trilvenen tegen.

Duinen en het Waddengebied

Verder komt natte heide voor in de duinvalleien en in het waddengebied. Dat betreft een Associatie van kraaihei en

Stekelbrem. Foto Gabriela Beres

gewone dophei. Andere soorten in deze Associatie zijn: kruipwilg (*Salix repens*), driennervige zegge (*Carex trinervis*), duinriet (*Calamagrostis epigejos*), struikhei en grassen. In deze Associatie is de moslaag slecht ontwikkeld, maar rijk aan algen.

In hetzelfde gebied komen nog drie Associaties met hei voor. Het gaat dan om kraaihei samen met zandzegge (*Carex arenaria*), met gewone eikvaren (*Polypodium vulgare*) of met kruipwilg. Naast genoemde plantensoorten komen

Zeeuwse Heide. Foto Henk van der Scheer

Bloeiende kraaihei. Foto Astrid Hinderks

ook struikhei, duinroos (*Rosa pimpinellifolia*) en een aantal soorten mos voor.

Heide op Terschelling

De hei op Terschelling is van een bijzondere oorsprong. In de jaren vijftig van de vorige eeuw kwamen daar ineens drie nieuwe heidesoorten voor in de gemeenschap van kruipwilg en kraaihei. Dat betrof bezemdophei (*Erica scoparia*), wimperhei (*Erica ciliaris*) en rode dophei (*Erica cinerea*). Mogelijk

zijn die meegekomen met zand uit Frankrijk dat diende als verpakkingsmateriaal voor Duitse landmijnen. Van die drie heeft alleen bezemdophei zich weten te handhaven. Als begeleidende soorten komen in deze Associatie onder andere voor: stekelbrem, verfbrem (*Genista tinctoria*), struikhei, gewone dophei, zandzegge (*Carex arenaria*) en soorten mos.

Zeeuwse heide

De Zeeuwen zien in de herfst op de kwelders die bij springvloed onderlopen een blauw-paarse gloed van bloeiende lamsoorplanten (*Limonium vulgare*) en noemen dat 'Zeeuwse heide'. Bloeiende lamsoorplanten komen ook voor op de Waddeneilanden. Die planten moeten niet verward worden met lamsoren die in het voorjaar worden gegeten. Dat zijn de jonge bladeren van de in de herfst bloeiende zeeaster (*Aster tripolium*) ook wel zulte genaamd. Overigens zijn bloeiend lamsoor en zulte beide ook aantrekkelijke drachtplanten voor bijen, maar ze hebben niets te maken met heidesoorten. ◆

Ronde zonnedaauw. Foto Andrzej Stiwinsk